

Gijsbert van Es: 'Het laatste woord' Uitgeverij Nieuw Amsterdam, Amsterdam 2013. ISBN 9789046814741 (Ziekte Algemeen/Terminaal ziek/ Levens einde/PO/1) Zie ook : www.nieuwamsterdam.nl en <http://www.gijsbertvanes.nl/>

Soort boek/Ziekte/Stijl:

In het NRC handelsblad verscheen gedurende de afgelopen twee jaar in de weekend editie van de krant de interviewserie 'Het Laatste Woord'. Gijsbert van Es sprak met 106 mensen die terminaal ziek waren of er mee te maken hadden over deze laatste levensfase, en het naderende overlijden. In dit boek zijn daarvan 48 interviews opgenomen.

Een mooie serie waarvan een selectie nu in deze bundel is verzameld. Met een inleidend hoofdstuk en een naschrift van nabestaanden. Geïllustreerd met zwart –wit foto portretten.

Gijsbert van Es: ' Bij de selectie heb ik overwegend gekozen voor mensen die inmiddels zijn overleden: hun levensverhalen zijn afgerond. Nabestaanden hebben bij deze interviews een kort naschrift geschreven. Ook staat in het boek een twaalfstal interviews met hulpverleners, onder wie een palliatief verpleegkundige, een dominee, een psycholoog en een stervensbegeleider.'

Over de schrijver:

Gijsbert van Es is NRC-redacteur sinds 1986. Hij werkte mee aan enkele boeken over de Nederlandse geschiedenis en herschreef Multatuli's Max Havelaar in modern Nederlands.

Korte Beschrijving:

In de interviews geven mensen onder andere antwoord op hoe ze terug kijken op hun leven, hoe ze willen sterven en hoe ze tegen de dood aankijken. Er staan ook interviews in van hulpverleners die stervende personen verzorgen of van een directeur van een Joods hospice en een voorzitter van het Islamitisch Begrafniswezen.

Een aantal van de geïnterviewde personen hebben ook een eigen ervaringsverhaal in boekvorm uitgegeven. Hier spreken zij veelal rustig over hun leven, waar zij aan terug denken, wat zij betreuren en waar zij goede herinneringen aan hebben. Ze zijn openhartig over lijden, liefhebben, afscheid nemen, waar zij moeite mee hebben, hoe zij willen doodgaan.

En sommigen kunnen dat ook niet. Een verpleegkundige beschrijft hoe zij met deze diversiteit aan verhalen, reacties en emoties omgaat evenals de elf andere hulpverleners die mensen gedurende deze laatste levensfase begeleiden of ontmoeten. Gijsbert van Es zelf gaat in het laatste hoofdstuk in op de levenskunst van leven met de dood die hij bij de 100 geïnterviewden heeft gezien.

Wat viel op:

Wat opvalt, is de rust die velen ervaren bij het naderen van hun dood. Een 85-jarige vrouw met beginnende Alzheimer zegt enkele dagen voordat zij door euthanasie zal overlijden (pag.173): 'Ik ben benieuwd hoe het is om dood te zijn. Voel je dat - dood zijn? Ik denk het niet, maar ik wil het wel heel graag weten.'

Ook opvallend is wat Gijsbert van Es op pag.202-203 schrijft, dat hij niet somber werd van al de gesprekken met stervende mensen, en dat hij zich ging realiseren dat

te maken had met dat de dood niet centraal stond in de gesprekken, maar het *leven*, dat zonder de dood niet bestaat. Ze tonen levenskracht en levenskunst en hij licht op de volgende pagina's toe wat hij van de personen die gestorven zijn heeft meegekregen.

Citaten:

Pag.73: “Sinds anderhalve week ben ik klaar met de voorbereiding van mijn uitvaart. Ik ben er misschien wel een jaar mee bezig geweest.”

Pag.95: ‘Het laatste deel van mijn leven wil ik niet door ziekte laten beheersen en zo gewoon mogelijk doorleven. Afgelopen najaar heb ik nog een paar bomen gekocht. Toen ik ze pootte, wist ik dat ik ze niet meer groot zie worden. Maar wel heb ik gezien hoe ze uitliepen in het voorjaar- en dat had ik niet willen missen.’

Pag.185: “Individueel sterven, de menselijke soort leeft voort. Ik maak tijdelijk deel uit van die soort. Met mijn familie, mijn vrouw, kinderen, vrienden en collega's ben ik verwant en vervlochten. Bij hen resoneer ik na mijn ontvlechting geestelijk nog een tijdje na. Die vorm van 'voortleven' noem ik mijn geestelijke nalatenschap.”

Pag.207: ‘Ik leef in een andere tijd, mijn leven loopt anders. Ik heb, bij elkaar opgeteld in enkele honderden uren, van ruim honderd mensen gehoord hoe zij de kunst verstaan van leven met de dood. Hoe graag had ik mijn ouders deze verhalen laten lezen en er met hen over gepraat.’

Recensie/Extra: <http://www.nieuwamsterdam.nl/het-laatste-woord>

Off the record

Respectvol, krachtig en ontroerend: verhalen voor het sterven gaan

De prachtige interviews van Gijsbert van Es stemmen me gek genoeg zelden treurig. Doodgaan is bepaald geen feest, maar erover praten – en lezen – kan helpen. Ook de moeilijke zaken des levens verdienen onze aandacht.

Theo Hamoen: ‘Vandaag, 24 maart 2013, heb ik de boekpresentatie bij mogen wonen. Het interview van mijn, nu overleden, vrouw is daarin ook opgenomen. Een mooi boek waarin veel verschillende benaderingen van het "dood gaan" en "dood zijn" worden beschreven. (...).

Persrecensies : Op Twitter: ‘Wat is #hetlaatstewoord van @gijsvanes toch een prachtrubriek in NRC. Respectvol, krachtig, ontroerend. Echt: applaus.’

‘#hetlaatstewoord in @NRC lees ik op zaterdag altijd het eerst. Heb er echt bewondering voor dat mensen zo met de nadere dood kunnen omgaan.’

‘Ik lees elke week #hetlaatstewoord in @NRC. Dat gaat helemaal niet over de dood, het is een ode aan het leven.’

<http://esthersbucketlist.blogspot.nl/2011/06/het-laatste-woord.html>